

DE KEIZERPOORT

I. VOORGESCHIEDENIS

De oorspronkelijke omheining van de stad Gent telde vier poorten :
de Steenpoort of Karnemelkpoort op de Ottogracht aan het begin
van het Steendam,
de Torrepoort aan de Torrebrug,
de Braempoort of Brabantpoort,
de Ketelpoort.

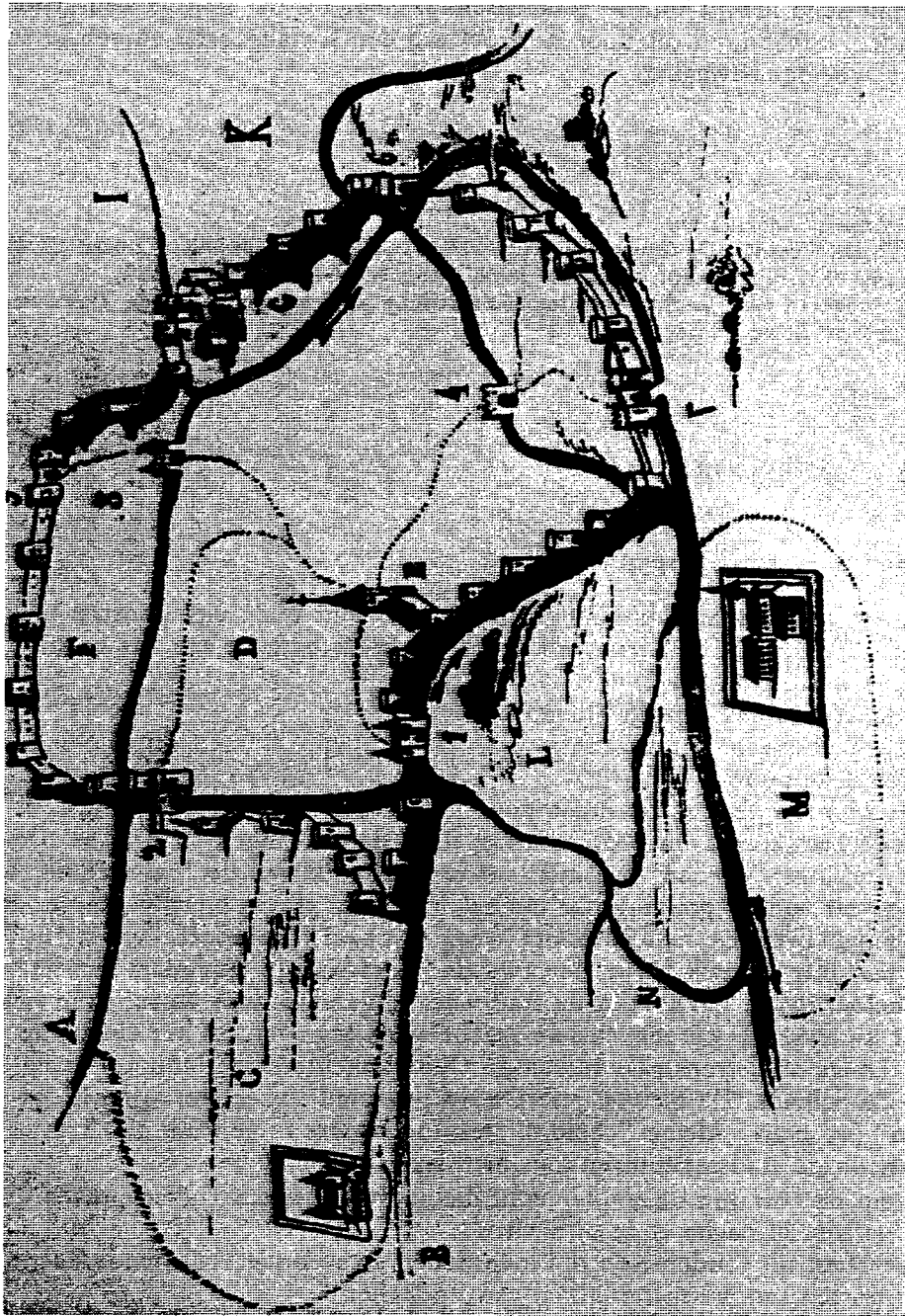
Het kwartier voorbij de Braempoort, Overschelde genoemd, werd door gravin Margaretha van Konstantinopel bij de stad ingelijfd in 1254. De versterkingen werden verplaatst tot op het einde van de Brabantdam tot ongeveer aan de protestantse tempel, waar een gracht werd gegraven, de Schepenvijver. De nieuwe poort kreeg de naam Hooipoort, omdat ze leidde naar de wijk Hoye; een tweede poort was de Koepoort aan de Schelde. Rond 1325 werd de stad weer uitgebreid door de inlijving van het kwartier Hoye; een nieuwe gracht werd gegraven op het einde van de Lange Violettenstraat tussen de Oude Schelde in de Muinkmoersen en de Schelde. De nieuwe poort werd genaamd "poort ter vijf windgaten" (op plan : kleine Schelde). Deze poort was in gebruik in 1326, want in de stadsrekeningen kan men lezen :

"Item de cost van de soudenieren die ghestaen hebben tallen porten ende vesten, bi daghe ende bi nachte"

"Teersten iiii soudenieren die men deden staen onderdaghs ende nacht ter porten ten wintgaten elken van iij daghen"

Tenslotte tussen 1378-1384 werd ook het Zand ingelijfd, waardoor nog eens een nieuwe gracht werd gegraven, de Keizersvest.

De Braempoort, de Hooipoort, de Koepoort en de Vijfwindgatenpoort, die versterkte binnenpoorten gebleven waren, werden in uitvoering van de ordonnantie van 1540 afgebroken.

Plan van Gent voor 1274, door M.H.G. MOKE : in La Belgique monumentale, historique et pittoresque. Brussel 1844.

A	Leie	G	Oudburg	3 en 5	: oude en nieuwe
B	Schelde	I	Lieve		Torrepoort
C	Sint-Pietersabdij	L	kwartier Overschelde	4	Sint-Jorispoort
D	de oude stad	M	Sint-Baafsabdij	6	Grauwpoort
E	Sint-Janskerk	1	Braempoort	7	Sint-Baafspoort
F	Sint-Michelswijk	2	Ketelpoort		

Wanneer werden de Keizerpoort en de Sint-Lievenspoort gebouwd ? In de stadsrekeningen van 1338 treft men aan : "Somme van den werke van den porten ende vesten uptsant 76 lb. 6 s. 10 d." (1). In de stadsrekeningen van 1348 wordt voor de eerste maal vermeld, dat burgers de wacht houden aan de Sint-Clarapoort en aan de Sint-Lievenspoort (2).

II. DE KEIZERPOORT

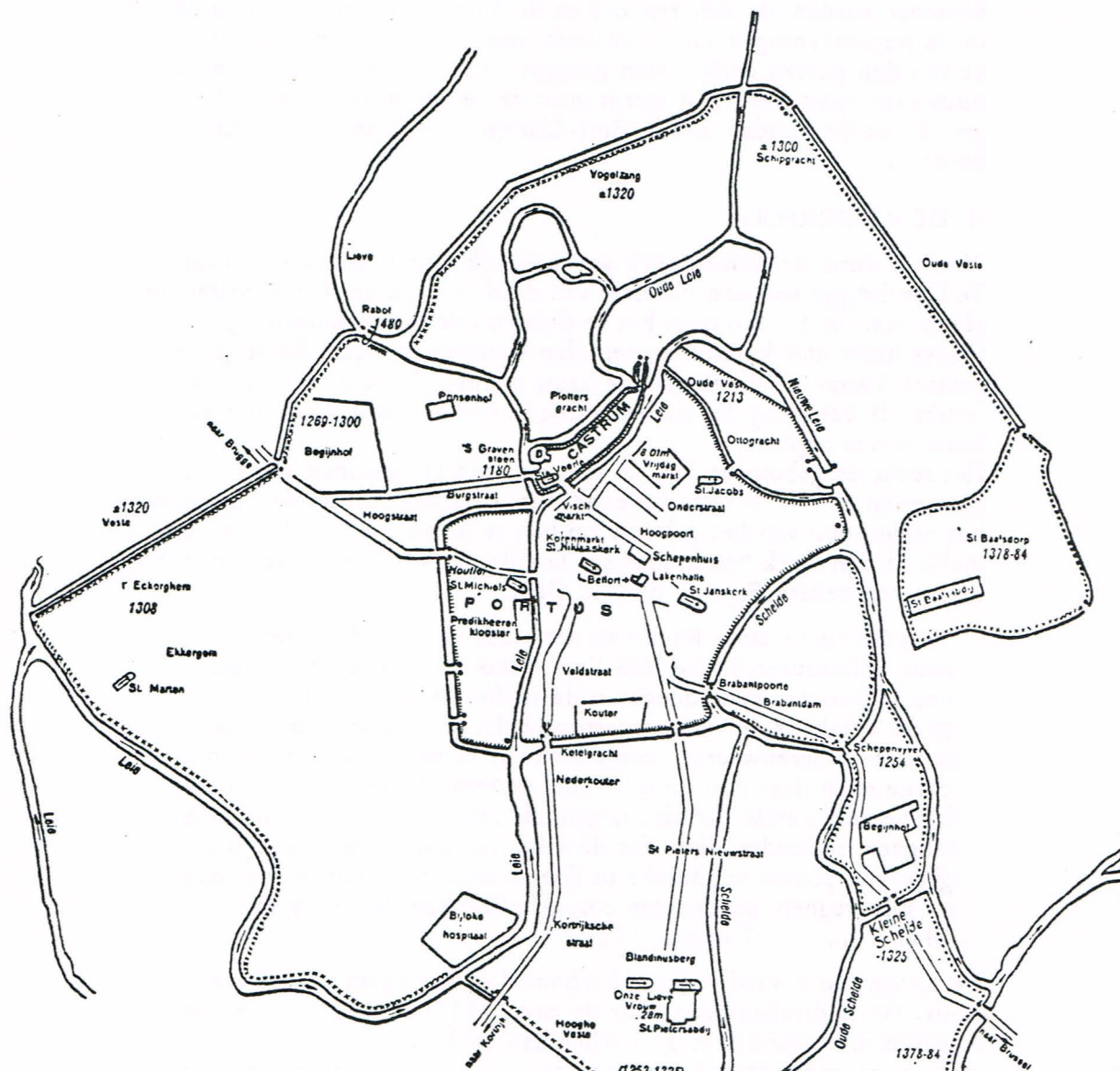
Waarom werd de Keizerpoort aanvankelijk Sint-Clarapoort genaamd. Te Gentbrugge was een klooster van de Rijke Klaren. Dit klooster werd afgebroken in 1578 omdat het te dicht bij de versterkingen lag. P. Claeys heeft niet kunnen achterhalen wanneer de naam Keizerpoort in gebruik kwam. In de veertiende eeuw werden de beide benamingen gebruikt; de bewering dat de benaming in verband zou staan met keizer Karel is dus onjuist.

Het recht de gebouwen van de stadspoorten te bewonen werd door de schepenen aan de burgers verleend mits betaling of mits de kosten van het onderhoud van het gebouw op hen te nemen. K. L. Diericx vermeldt in zijn werk "Mémoires sur la ville de Gand" een overeenkomst tussen een zekere Erps en de stad Gent.

"Wij Schepene ende Raed van der stede van Gend consenteeren ende willekeuren Janne Van Erps, filius Peredaens, uter relatien ons gedaen van syne deught ende suffisantheden, de Kyserpoerte de welcke is de verste poerte van der stede alwaer men gaet te sente Claerenwaerts, omme hem die te besittene ende ghebrukene ende daer inne te woenene, metten ghelaeghen dieren toebehoerende, ende dat also langhe als ons ghelieven zal, ende niet langher, behouden dien, dat de selve Jan ghehouden zal zijn de gheseyde poerte te ghereke te doene, ende te houdene, van dake en van weggen, sonder den cost ofte last van der stede van Ghend 7 ougste 1427."

De Keizerpoort werd volledig herbouwd in het begin van de zestiende eeuw. De stadsrekeningen voor de jaren 1515 tot 1523 vermelden de uitgaven in verband met de werken aan de Keizerpoort : naast lonen treffen we ook uitgaven aan voor de aankoop van bouwmaterialen, zoals "arduunsteen, witte ardune, stekensche steenen, solderbert, scutbert, eerdlichelen, sullen". De bouw van de nieuwe poort was voltooid in 1523-1524. Het "Memorieboek" voor 1523 vermeldt "In dit jaer was de keyserpoorte vulmaect" (3). Ook Vaernewyck in zijn "Historie van Belgis" gedrukt in 1574 te Gent schrijft : "Int zelve jaer XV hondert XXiiii was oock die keyserpoorte (eene van de ienste poorten van Ghendt) nieuwe gemaect".

In 1527 bekam Pieter de Keysere, een der oudste drukkers van Gent, de toelating een deel van het gebouw van de Keizerpoort te gebruiken.

Legende :

Versterkingen

- het castrum (X'-XII' eeuw)
- de oudste versterkingswerken van de stad X'-XII' eeuw in 't begin van de XII' eeuw aangelegd en in de XIII' eeuw uitgebreid.
- de latere stadsversterkingen in de XIII' en XIV' eeuw aangelegd om de nieuwe uitbreidingen van de stad te beschermen.

- natuurlijke waterloop
- kanalen of grachten
- muren
- poort • toren

“... den helft van der Keyserpoorte ter zyde naest sente Lievenspoorte ende de gheele zale streckende van den poorte met allen de gaelderyen ende torren diere an zyn an alle zyden ende met beede den cleene torrekens die vooren ande butenste poorten staen beneden elc met eene caefkine ofte vierstede voor de somme van xx schll. grooten tsaers.”

(Register A folio 92).

Pieter de Keysere was drukker, maar ook boekhandelaar, boekbinder en papierfabrikant. Door akte van 2 oktober 1527, overgeschreven in Register D folio 171 bekwam hij de toelating naast de Keizerpoort een watermolen te bouwen voor het vervaardigen van papier. “Item in dit jaer (1528) was de papierwatermuelen voor de Keyserpoorte ghestelt by eenen Pieter de Keysere, boucbindere up de Verhildeplaetse” (Veerleplein) (4).

In 1545 bekomt een zekere Snoeckaert de toelating aan de watermolen enkele veranderingen te doen op voorwaarde, dat hij de waterdeuren aan de Keizerpoort en de Sint-Lievenspoort zal onderhouden. In 1563 koopt de stad Gent de watermolen. “Item de selve schepenen hebben ghecocht ten profyte van der stede de pampier-meulen staende aen de Keyserpoorte binnen haerlieden schependom” (5).

1572 : er is volop oorlog. De landmeter-architect Pieter de Buck wordt opgedragen de stadspoorten, de vestingswallen en de verdedigingswerken na te zien en de nodige werken aan te duiden. Zijn verslag is bewaard in het register RR folio 7. De Buck vraagt onder meer, dat de stadsgracht tussen de Keizerpoort en de Sint-Lievenspoort zou verbreed worden “midts dat se aldaer zeer cleene wydde heeft, ende zeer goet es om passeeren ende overgaen”.

1583 : de strijd duurt voort en men is ongenadig voor de tegenpartij. Het Memorieboek vermeldt :

“Den 13 July 1583 waren s' morghens vrouch acht malcontenten, die buyten de Brugsche Walpoorte ghevanghen waren, aen de Keyserpoorte in 't water gheworpen by den scheerprechter deser stede, twee ende twee ghebonden, ende alzo versmoort, ende waren deghene zoo men zegde die alle de gruwelicke faicten deden, zoo hier vooren gheseyt staet.” (6).

1608 : de tijden zijn rustiger geworden onder het bestuur van Albrecht en Isabella, maar de Keizerpoort stelt opnieuw een probleem. “In tbeghinsel van den jare XVI achte te weten den XXV january viel innen een groot deel van de Keyserpoorte, naer noene ten dry hueren”. De oorzaak was “de groote abundantie van den wateren ghevallen in january 1608” (7).

De schepenen wenden zich tot de aartshertogen met het verzoek een bijzondere belasting te mogen heffen om de Keizerpoort te herbouwen.

(Register A A folio 249). De werken kosten 17 600 pond, een enorm bedrag. De toelating wordt verleend een belasting te heffen op de invoer van een aantal goederen in de stad, zoals granen, hout, haring "om te maecken de Keyserpoorte ende eenige andere fortificatien". De toelating werd verleend voor een periode van zes jaar en werd hernieuwd in 1616, 1622 en 1628.

In 1700 is de Keizerpoort in een bouwvallige toestand; dit blijkt uit een verslag van David 't Kindt :

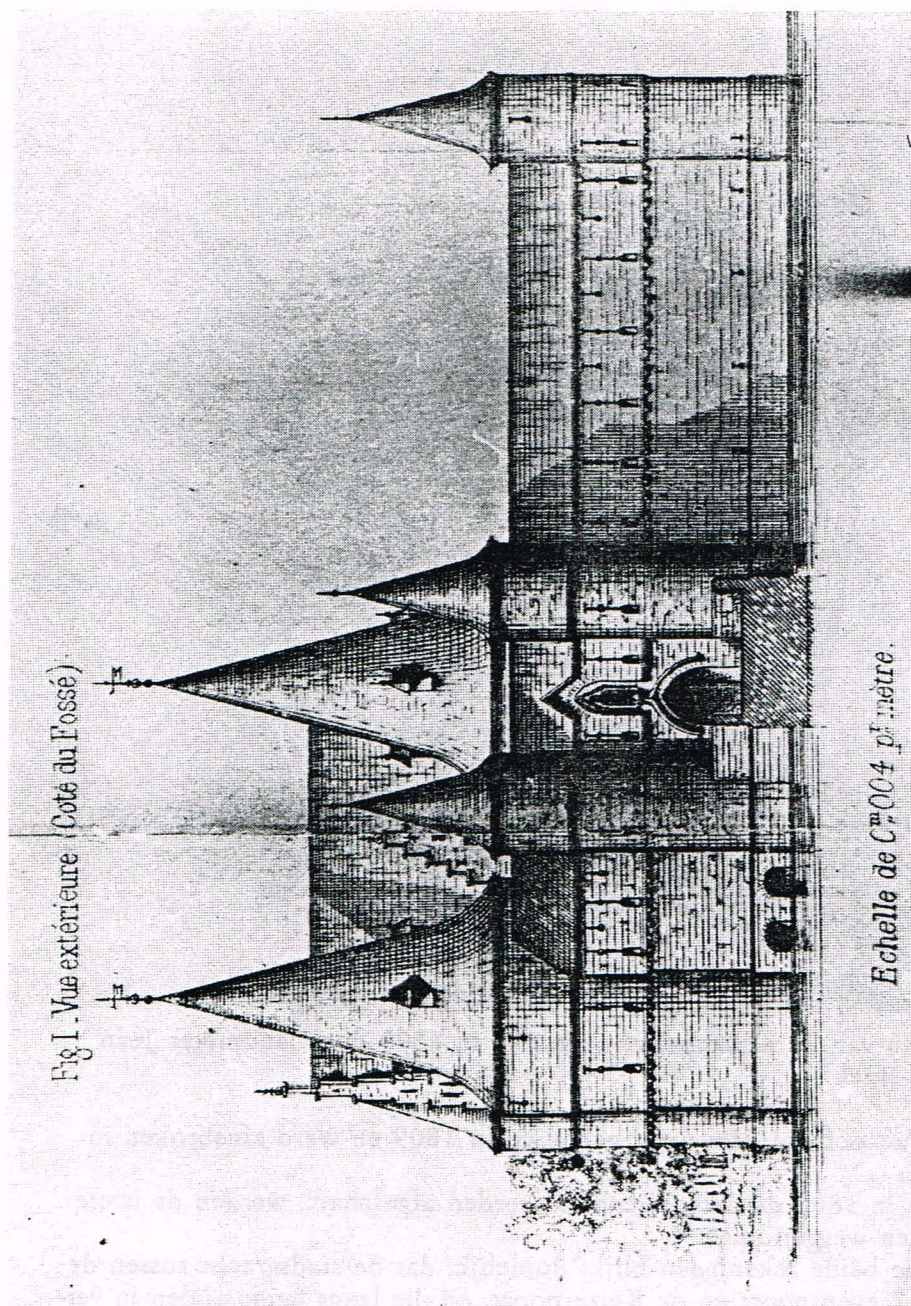
"... alsoo de pilasters ende mueren waervan syn hanghende en de sluytende de tweede ofte buyten Keyserpoorte deser stadt Ghendt, soodanigh syn los, hol en de bol, jae selfs ruine menaseren".

Hij geeft de raad de poort niet te herstellen, maar nieuw te bouwen (dossier Stedewerken K). In 1706 en in 1709 werden aan de Keizerpoort werken uitgevoerd : in 1735 is er een aanbesteding "Bestendinghe van de valbrugge buyten de Keyzerpoorte aen de corps-de-garde". Door een decreet van 22 november 1781 beveelt Jozef II de ontmanteling van Gent en de afbraak van de buitenste verdedigingswerken van het Spanjaardkasteel. De stad vond hier de gelegenheid om aan een massa behoeftigen - een vierde van de bevolking - werk te verschaffen en deed de stadspoorten afbreken en de bolwerken nivelleren. (Fris : Histoire de Gand, blz. 280). De geniekapitein Le Boulangé tekende van de vestingen een aantal plannen, die bewaard worden in het stadsarchief. Op dit plan van 1786 komt voor de eerste maal de benaming "Brusselse poort" voor.

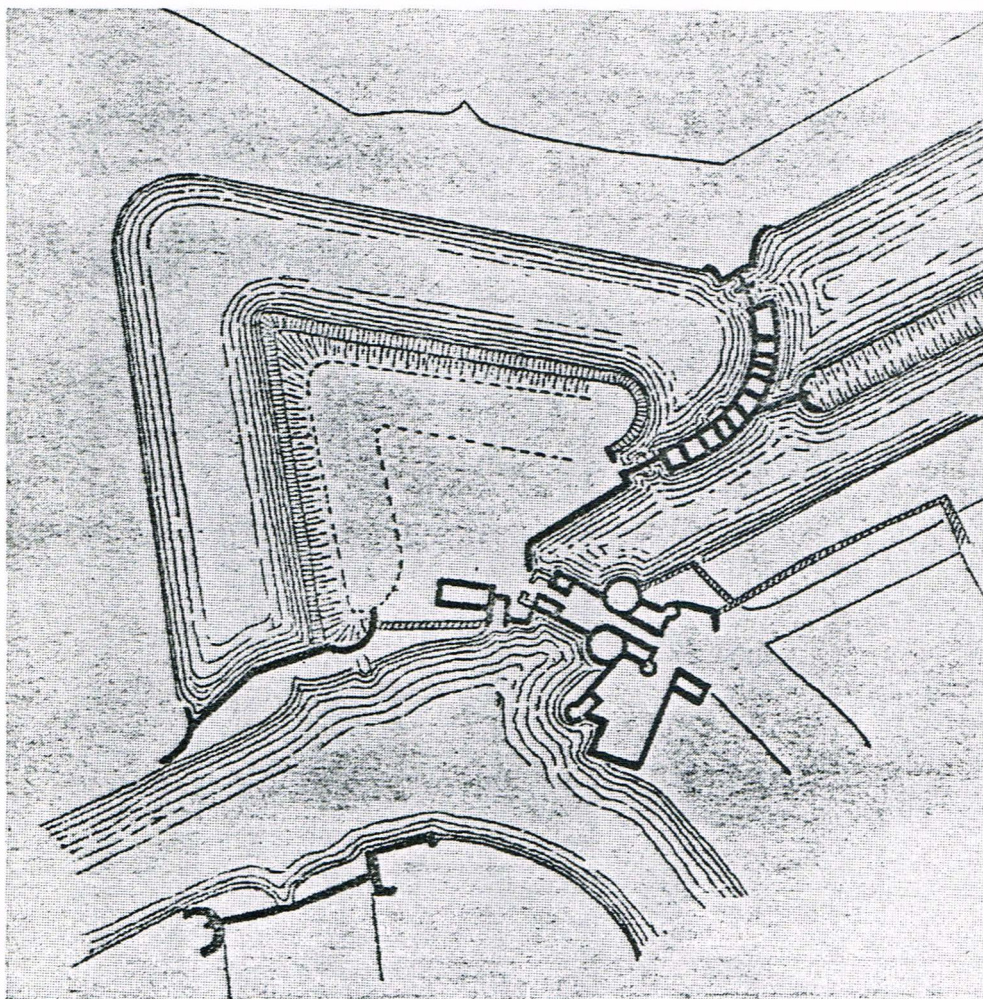
Hoe zag de Keizerpoort er uit ? Ze bestond uit een rechthoekig hoofdgebouw geflankeerd door vier torens : twee grote torens langs de buitenzijde van de stad en twee kleinere torens achteraan (kleine toren links op de tekening). De poort werd langs buiten nog eens beschermd door een voorpoort bestaande uit een dikke muur en met vooraan twee kleine torens (de beide kleine torens in het midden van de tekening). Twee brugbogen lagen onder het voorgebouw; een houten vloer of een ophaalbrug gaf toegang tot de voorpoort. Daar de Keizerpoort nabij de Schelde lag, werd nog een aanvullend verdedigingswerk gebouwd bestaande uit twee muren, waarvan de eerste evenwijdig met de stadsgracht aan de grote toren aanleunde en de tweede muur evenwijdig was met de Schelde, beide muren werden verenigd door een toren (kleine toren uiterst rechts op de tekening).

III. DE KEIZERPOORT NA 1786

De afgebroken poort werd vervangen door een voorlopige afsluiting in hout. Eerst in 1806 werd een nieuwe poort gebouwd volgens het plan van de architect Pisson. De nieuwe poort bestond uit twee vierkantige pilaren uit witte steen en een ijzeren hekken. Op de eerste tekening van Wynants werd de Keizerpoort getekend van op de huidige Pijnaert-

kaai. Op de tweede tekening is de Keizerpoort gezien van even voorbij de Willemsbrug. Achter de Willemsbrug bemerkt men een kleine versterking, die werd afgebroken in 1886 bij de bouw van een nieuwe Willemsbrug. Op de eerste tekening ziet men nog links een klein gebouw met kolommen : het was een wachthuis en een bureau voor de bedienden

Plan van de Keizerpoort opgesteld in 1590 door landmeter Jean de Buck.

van het octrooi. Het werd gebouwd in 1809 en werd afgebroken in 1886.

Toen in 1860 de octrooirechten werden afgeschaft, werden de ijzeren hekken weggenomen.

Uit de beide tekeningen blijkt duidelijk, dat de stadsgracht tussen de Sint-Lievenspoort en de Keizerpoort, en die langs beide zijden in verbinding stond met de Schelde, niet bevaarbaar was. De schepen, die de Schelde op- of afvaarden, moesten de ganse stad doorkruisen, wat een aanzienlijk tijdsverlies betekende. De handels- en nijverheidskringen van Gent vroegen dan ook een bevaarbare verbinding te maken tussen de Opper- en Nederschelde. Een ontwerp, werd besproken in de gemeenteraad van 7 februari 1882.

Op 29 maart 1883 lezen we in de Gazette van Gent : "Men wacht op goed weer om de grote werken tussen de Sint-Lievenspoort en de Brusselsepoort aan te vangen". Op 8 juli 1883 vernemen we : "Gedurende de Gentse kermis is aan de bedienden der grote werken aan de Schelde tussen de Sint-Lievenspoort en de Keizerpoort de toelating gegeven de zondag en de maandag aan het publiek de voorwerpen te laten bezichtigen ontgraven bij de gemelde werken, onder andere de grote gebeeldhouwde ingemetselde grafstenen, dagtekenend van de 14° en 15° eeuw". De nieuwe brug werd wat meer stroomopwaarts gebouwd; de beide pilaren, die de laatste herinneringen waren aan de Keizerpoort en de brug, met drie bogen werden afgebroken in 1884.

Langs de Keizerpoort deden de vertegenwoordigers van de vorsten, die naar Gent kwamen om zich te laten huldigen als graaf van Vlaanderen, hun plechtige intrede :

18 oktober 1717 : de markgraaf van Prié voor keizer Karel VI

27 april 1744 : de hertog Karel van Lorreinen voor Maria Theresia

31 juli 1781 : de prins Albert van Saxon-Teschen voor Jozef II

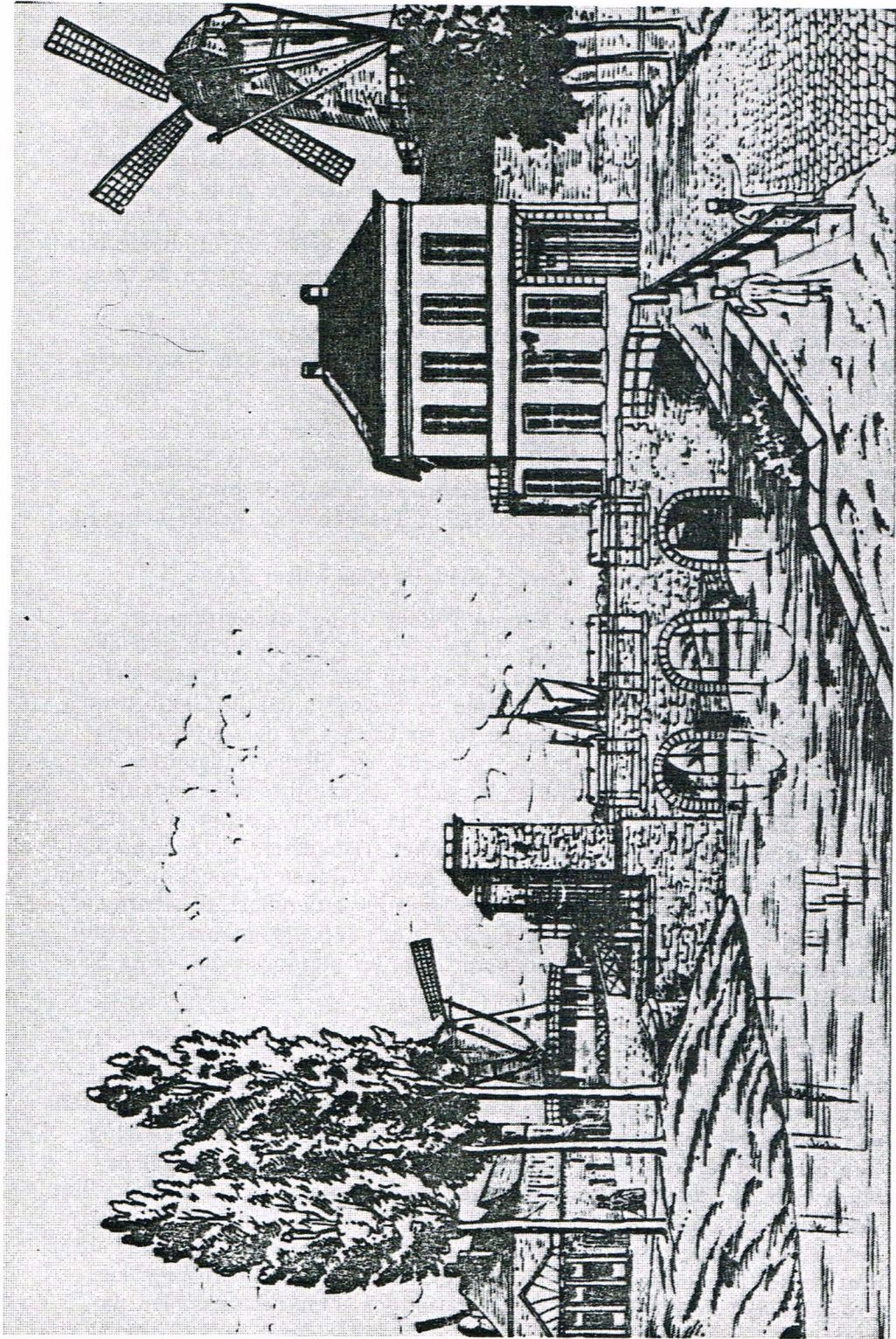
6 juli 1791 : de prins Albert van Saxon-Teschen voor keizer Leopold II

13 mei 1793 : aartshertog Karel-Lodewijk voor keizer Frans II.

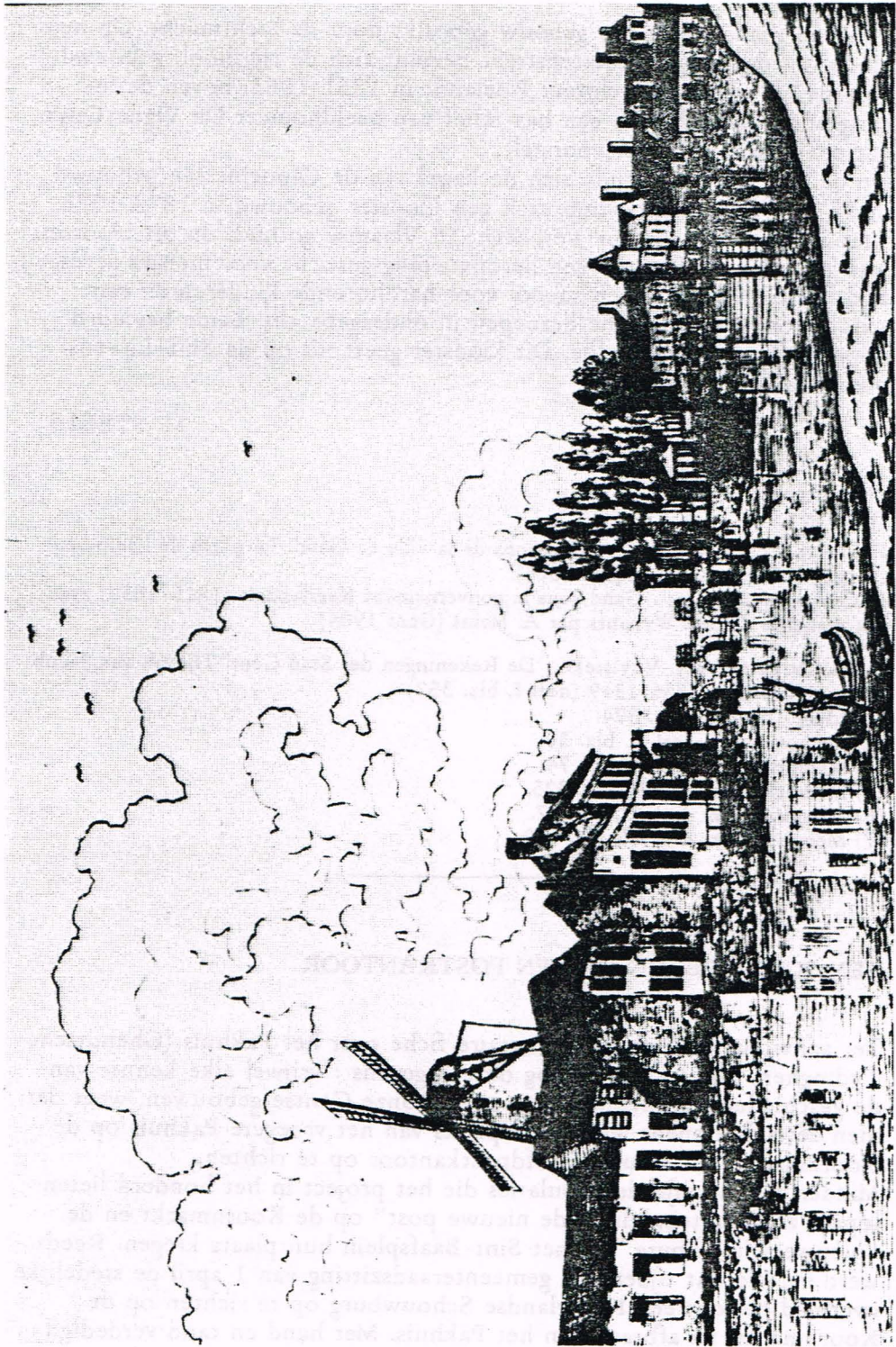
Op 15 september 1815 deed koning Willem I langs de Keizerpoort zijn plechtige intrede te Gent. Langs de Keizerpoort keerden ook de Halle-gasten de maandag van Pinksteren terug van hun bedevaart naar Halle. Prosper Claeys schrijft : "La chaussée de Bruxelles depuis Gand jusqu'à Melle était sillonnée de voitures de toutes formes et de toutes dimensions : lourds carrosses, omnibus, birouchettes, tilburys, fliguettes, etc. Les estaminets, les guinguettes et les salles de danse regorgeaient de monde. Faut-il ajouter que bon nombre de pèlerins, portant à la coiffure le traditionnel petit drapeau de papier triangulaire, après avoir fait leurs dévotions à Hal, se reposaient de leurs fatigues en rendant un éclatant hommage au dieu païen Bacchus dans les estaminets et cabarets du faubourg ? Ce pèlerinage et les festivités qui accompagnaient le retour n'existent plus qu'à l'état de souvenir dans les mémoires des vieux Gantois" (1904).

IV. DE WIJK VAN DE KEIZERPOORT (Brusselsepoortstraat)

Het leven in de Brusselsepoortstraat werd vroeger bepaald door de aanwezigheid van de kazerne en van het sas. De schippersvrouwen maakten van de tijd bij het versassen gebruik om in de tientallen winkels vlug hun inkopen te doen. Aan het begin van de Brusselsepoortstraat bevindt zich de oude kavalerie-kazerne; op deze plaats stond vroeger "het Pesthuis", gebouwd in 1582 en herbouwd in 1672. Vanaf 1792 werd het gebouw als kazerne gebruikt; de gevel werd herbouwd in 1835-1836. Wat verder bevond zich de artillerie-kazerne. Na 1918 verdween het "paardevolk" en bleef enkel de artillerie over. Ook dit verdween na

De Keizerpoort door A. Heins naar Wynants.

De Keizerpoort door A. Heins naar Wynants.

1940 en thans wordt het gebouw gebruikt door de luchtmacht. Op het einde van de Lange Violettenstraat bevindt zich de rijschool, gebouwd volgens het plan van architect Roelandt in 1851-1853; boven de ingangspoort bevindt zich een bas-reliëf van beeldhouwer De Vigne-Quyo, dat een paardentemmer voorstelt.

Op de Keizersvest bevindt zich de kapel van de Capucinessen gebouwd in 1875. Wat verder bevindt zich een klooster gebouwd in 1873-1876, naar de plannen van Arthur Verhaeghe in Vlaamse gothiek. In dit klooster was gedurende vele jaren een heropvoedingsgesticht voor meisjes gevestigd; sinds 1968 is er een school voor hardhorende kinderen en een school voor paramedische beroepen in ondergebracht, beide bestuurd door de Zusters van Liefde. Dit klooster geeft uit op de Sint-Lievenspoortstraat.

M. STEELS

Bronnen :

P. Claeys : Les anciennes fortifications de la ville de Gand. La porte de l'empereur (Messenger Sciences historiques 1886).

P. Claeys en A. Heins : Gand sous le gouvernement Néerlandais (1815-1830) avec dix planches d'après Wynants par A. Heins (Gent 1904).

- (1) N. De Pauw en J. Vuylsteke : De Rekeningen der Stad Gent. Tijdvak van Jacob van Artevelde 1336-1349 (deel I, blz. 352).
- (2) Idem - deel III, blz. 324.
- (3) Memorieboek, deel II, blz. 50.
- (4) Memorieboek, deel II, blz. 74.
- (5) Memorieboek, deel II, blz. 325.
- (6) Memorieboek, deel III, blz. 87.
- (7) Memorieboek, deel III, blz. 140.

EEN SCHOUWBURG OF EEN POSTKANTOOR

Ter aanvulling van de documentaire fiche over het Pakhuis (Ghendtsche Tydinghen, 3de jg., nr. 5) nog deze gegevens : vrijwel elke kenner van de geschiedenis en het wel en wee van onze Gentse gebouwen, weet dat men eertijds zinnens was op de plaats van het vroegere Pakhuis op de Koornmarkt, het nieuwe hoofdpstkantoor op te richten.

Minder bekend zijn de tribulaties die het project in het honderd lieten lopen, zodat uiteindelijk "de nieuwe post" op de Koornmarkt en de "nieuwe schouwburg" op het Sint-Baafsplein hun plaats kregen. Reeds werd verteld dat tijdens de gemeenteraadszitting van 1 april de stedelijke overheid besloot een Nederlandse Schouwburg op te richten op de Koornmarkt, na afbraak van het Pakhuis. Met hand en tand verdedigd